

Куранова С. І.

ПУБЛІЧНА МОВНА ОСОБИСТІТЬ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ЖАНРОВО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено загальній проблемі жанрово-функціональної організації записів публічних мовних особистостей у соціальних мережах Facebook та Twitter. Зокрема, визначено методи та підходи щодо аналізу публічного дискурсу.

Ключові слова: мовна особистість, дискурс, дискурс-аналіз, мовленнєвий жанр, мовленнєва подія, мовленнєвий хід, мовленнєвий акт, пропозиція, семантичні ролі.

Комплексне дослідження мовленнєвого спілкування як складного, багатомірного об'єкта зумовлює потребу в застосуванні дискурс-аналізу як сучасного лінгвістичного методу. Дискурс-аналіз нині розвивається в межах психо-, соціо-, політичної лінгвістики тощо. Застосовується він також у суміжних соціальних та гуманітарних науках, зокрема філософії, історії, психології, літературознавстві, що в цілому відповідає тенденції до інтегративності в сучасній науковій парадигмі. Актуальним та досі спірним залишається питання структури дискурсу та існування його соціокультурних та етнолінгвістичних типів, визначення жанрових характеристик, універсальних та етноспецифічних рис, семантичних моделей опису змісту. Існують різні підходи стосовно співвідношення та розмежування понять «дискурс», «жанр», «регістр», «жанроїд», а також щодо обґрунтованості застосування та виокремлення в ході аналізу відповідних структурних елементів (як-от мовленнєвий акт, мовленнєвий хід тощо). Одним з найбільш структурованих у формально-граматичному, смислового та змістового плані є публічний дискурс, а одним з перспективних напрямів його дослідження – проблема функціонування в ньому мовної особистості. У межах такого напрямку вивчають, зокрема, перелік жанрів, що використовує мовець, та визначають відповідні їхні структурно-семантичні характеристики.

Лінгвістична теорія особистості досягла значних успіхів наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. у зв'язку з розвитком прагматичної лінгвістики. Мовна особистість є багаторівневою функціональною системою, що охоплює три рівні: володіння мовою (мовна компетенція), володіння засобами здійснення мовленнєвої взаємодії (комунікативна компетенція), знання світу (тезаурус). Це сукупність здатностей до

створення та сприйняття мовленнєвих витворів (текстів), що різняться ступенем та глибиною відображення дійсності, певною цілеспрямованістю [8, с. 245]. У психолінгвістиці особистість досліджують як суб'єкта діяльності комунікації, пізнання світу, як мовну особистість, оскільки будь-яка усвідомлена діяльність пов'язана з мовою. У публічному дискурсі мовна особистість використовує певний перелік жанрів, що зумовлені її усвідомленою діяльністю (передусім професією, ідеологічними, політичними установками та переконаннями, рівнем освіти тощо). Цей перелік є відносно сталим, тобто певні жанри регулярно використовуються в мовленнєвій діяльності публічних мовних особистостей. Статтю присвячено жанрово-функціональній організації записів у соціальних мережах Facebook та Twitter. Зокрема, досліджено записи прем'єр-міністра Великої Британії Девіда Кемерона, сторінки якого постійно оновлюються та висвітлюють різні аспекти його політичної діяльності.

М. Бахтін називав мовленнєвими жанрами відносно стійкі типи висловлень. У кожній сфері діяльності є власний репертуар мовленнєвих жанрів [2, с. 239]. Можливості різноманітної людської діяльності є безкінечними, тому розмаїтими та неосяжними є мовленнєві жанри. У сучасних лінгвістичних дослідженнях мовленнєві жанри постають як організовані за польовим принципом, відкриті, динамічні, історично змінні структури [3, с. 59]. Записи в соціальних мережах, на наш погляд, є окремими жанрами публічного дискурсу. На останнє десятиліття припадає стрімкий розвиток цього жанру, що зумовлено зростанням популярності соціальних мереж, зокрема Facebook, Twitter, LinkedIn. Публічні мовні особистості нині мають сторінки в соціальних мережах, завдяки чому можуть поширювати власні ідеї та погляди. Водночас цей жанр у лінгвістичному аспекті залишається

малодослідженим, відкритими є питання стосовно дискурсивної структури, загальних правил когезії та когерентності, семантичної та прагматичної його організації.

Метою статті є дослідження дискурсивної структури записів Д. Кемерона в соціальних мережах Facebook та Twitter, а також визначення методів та підходів щодо аналізу таких жанрів. Як політик, публічна особа, Д. Кемерон має офіційні сторінки в соціальних мережах Facebook (David Cameron) та Twitter (@DCameron_News). Ці сторінки мають велику кількість читачів (зокрема, станом на 25.10.2015 сторінку Д. Кемерона в мережі Facebook вподобали 767 032 особи, а в мережі Twitter прем'єр-міністр має 1313 читачів, загальна кількість його записів/твітів дорівнює 35,4 тис.). Записи Д. Кемерона тематично безпосередньо пов'язані з урядовим сайтом Великої Британії (<https://www.gov.uk/government/organisations/prime-ministers-office-10-downing-street>) та урядовими сторінками в мережах Facebook (10 Downing Street) та Twitter (UK Prime Minister @Number10gov; No.10PressOffice @Number10press), а також сайтом консервативної партії <http://www.conservatives.com/> та відповідними сторінками у Facebook (Conservatives) та Twitter (Conservatives @Conservatives).

Аналіз записів публічних мовних особистостей у соціальних мережах (зокрема «постів» у Facebook та «твітів» у Twitter) ставить перед дослідником низку питань. По-перше, це питання щодо ступеня самостійності цих записів: чи можна вважати кожен такий запис окремим текстом, чи це надфразова єдність, тобто одиниця, що є лише частиною текстової одиниці вищого рівня? З'ясування цього питання також безпосередньо пов'язане з реалізацією категорії завершеності у відповідних записах. По-друге, окремо потрібно визначити функціональне призначення записів у соціальних мережах. По-третє, слід окреслити структурно-прагматичні та семантичні особливості організації таких записів. По-четверте, відкритим є питання стосовно жанрової незалежності записів у соціальних мережах: зокрема, чи вважати окремими жанрами записи в кожній з соціальних мереж. Друге та третє питання пов'язані з функціонуванням дискурсивних категорій, як-от завершеність, когезія та когерентність, членування. Безпосередній, динамічний аспект функціонування записів у соціальних мережах відповідно до рівня складності комунікативних одиниць пропонуємо описувати в термінах стратегій, тактик та прийомів.

Завданнями цієї статті є такі:

- 1) на прикладі записів Д. Кемерона в соціальних мережах Facebook та Twitter визначити ступінь їхньої дискурсивної самостійності;
- 2) дослідити функціональне призначення відповідних записів;
- 3) провести структурно-прагматичний та семантичний аналіз записів Д. Кемерона;
- 4) визначити ступінь жанрової незалежності записів Д. Кемерона в соціальних мережах Facebook та Twitter.

Дослідження жанрово-функціональних особливостей записів у соціальних мережах передбачає застосування дискурсивних категорій (когезія, когерентність, макрозв'язність, мікрозв'язність, тема, тема мовця), одиниць дескриптивного дискурсу-аналізу [10, с. 61–62], семантико-пропозитивних відношень, семантико-рольової організації змісту дискурсу. Такий підхід є структурно-функціональним: він дає змогу визначити характерні риси структури дискурсу (від елементарного до вищого рівня) та дослідити особливості їх функціонування на всіх рівнях.

Категорія зв'язності та пов'язаний з нею концептуальний апарат були детально розроблені в текстовій лінгвістиці [23] та застосовуються в дискурсивних дослідженнях. Зв'язність як текстова та дискурсивна категорія реалізується у двох підтипах – когезії та когерентності. Когезія – це формальна, послідовна зв'язність, зовнішня неподільність, а когерентність – це концептуальна, тобто смислова зв'язність. На думку Р. де Богранда, когезія та когерентність є параметрами, що забезпечують існування тексту як функціональної одиниці [21, с. 29]. Дослідники дискурсу розглядають когезію як формально-граматичну зв'язність, що визначена різними типами мовних відношень між реченнями або висловленнями в дискурсі [13, с. 195]. Когерентність ширша за когезію, вона охоплює не лише формально-граматичні аспекти зв'язку висловлень, але й семантико-прагматичні (тематичні та функціональні зокрема) аспекти смислової та діяльнісної зв'язності дискурсу, як локальної, так і глобальної [13, с. 195]. Глобальна когерентність дискурсу – це відношення кожного конкретного висловлення до загального плану комунікації: обмін висловленнями зумовлений стратегіями, планами, сценаріями, когнітивними схемами, що містяться у свідомості учасників спілкування.

Цілі комунікантів можуть бути пов'язаними суто з процесами породження мовлення та структурою дискурсу (наприклад, наданням необхідної фонової інформації, ілюстрацією тези,

вибором аргументів). Такі цілі є власне текстовими. Зазвичай, що ближче автор підходить у розгорнутих судженнях, монологах, попередньо підготовленому спілкуванні та письмових текстах до конкретизації ідеї, її деталізації, то більше домінують текстові цілі. У такий спосіб реалізується локальна когеренція дискурсу.

Навколо глобальної теми дискурсу або теми мовця формується тематична когеренція. Тема дискурсу реалізується в його семантичній макроструктурі, вказує на ієрархічну організацію його змісту та виявляє себе в макропропозиції (короткому змісті повідомлення). Психологічним відповідником глобальної теми дискурсу є когнітивна схема, що визначає планування, продукування, сприйняття, розуміння дискурсу, збереження одержаної інформації, її відтворення. На думку М. Макарова, тематична когеренція найбільше виявляється в повторенні певних «мотивів», «тем»: ключових об'єктів, фактів, когнітивних структур, соціальних уявлень, що виражені в дискурсі експліцитно або імпліцитно [13, с. 196–197]. Вони є частиною семантичної макроструктури глобальної теми дискурсу, що когнітивно спирається на макропропозицію або вершину моделі референтної ситуації.

Когеренція реалізується як на рівні цілого дискурсу, так і на рівні його складників. Вони виражають певну логіко-семантичну єдність та мають смислову, комунікативну та структурну завершеність, а також уводять, розвивають та завершують конкретний уривок інформації.

Практичне застосування дискурс-аналізу передбачає застосування одиниць мовленнєвої діяльності різного рівня складності: мовленнєвий акт, мовленнєвий хід, мовленнєвий крок, мовленнєва взаємодія, мовленнєва подія.

Мовленнєвому акту (МА) в мовленні відповідає предикативна одиниця (англ. clause) або речення (англ. sentence). Терміном «предикативна одиниця» в лінгвістиці сукупно позначають мовленнєві одиниці, які традиційно називають сурядними та підрядними реченнями, а також головними реченнями в межах складнопідрядного. У більшості випадків МА відповідає мінімальна самостійна одиниця мовлення – просте речення, яке традиційно виокремлюють у теорії мовленнєвих актів як його мовленнєвий відповідник.

Мовленнєвий хід (МХ) виконує функцію щодо початку, продовження та розвитку дискурсу в цілому. За цією функцією розрізняють МХ, що ініціюють, продовжують, підтримують, обрамлюють, закривають, відповідають на МА або фіксують його, а також метакомунікативний та інші ходи. У мовленні МХ дорівнює

завершеній послідовності речень, у письмовому тексті – абзацу, а в системі передачі усного мовлення – репліці.

Дані функціонального дослідження діалогічного дискурсу свідчать про доцільність застосування такої структурної одиниці мовленнєвої діяльності, як мовленнєвий, або репліковий, крок (МК). МК – це послідовність МХ, усе, що сказане між змінами комунікативних ролей. Практичне застосування дискурс-аналізу до дослідження текстів вимагає створення відповідної класифікації МХ та МК. Зокрема, на матеріалі зіставлення жанрів інтерв'ю українською та англійською мовами було здійснено спробу класифікувати відповідні МК на такі підтипи: 1) запитання; 2) запитання-міркування; 3) запитання-аргументація; 4) запитання-уточнення; 5) відповідь-аргументація; 6) відповідь-міркування; 7) відповідь-уточнення; 8) заперечення-уточнення; 9) репліка-уточнення; 10) фатична метакомунікація [11, с. 50–54; 12, с. 117–120]. Зазначимо, що перелік таких МК є недостатньо повним та потребує детального доопрацювання.

Стереотипний обмін МХ називають мовленнєвою взаємодією, або обміном (МВ, або МО). Виокремлення такої структурної одиниці є необхідним для дослідження діалогічного дискурсу. МО можуть бути елементарними, або простими (двокомпонентними, двокроковими, наприклад, запитання – відповідь, привітання – привітання, прохання – обіцянка тощо), та комплексними, або складними (себто об'єднувати три, чотири та більше реплік, наприклад, запитання – відповідь – підтвердження або запитання – повторне запитання – уточнення – відповідь). У межах кожного з МО відбувається чергування МК або МХ, яке називають зміною комунікативних ролей, або взяттям реплікового кроку. Сусідні репліки, або МК, ідуть одна за одною «плавно», після перебивання або після паузи. Спосіб зміни комунікативних ролей є основним чинником динамічної організації дискурсу в цілому та одним з критеріїв створення типології дискурсів. Зміна комунікативних ролей визначається соціально-психологічними факторами, відмінності в її характері дають змогу відрізнити дружню бесіду від офіційних переговорів тощо. Рівномірність чи нерівномірність МК дозволяє, зокрема, визначити ступінь регламентованості комунікації.

Мовленнєва подія (МП) є найбільшою одиницею мовленнєвої діяльності. Прикладами МП можуть бути стаття, засідання парламенту, інтерв'ю, лекція, семінарське заняття, урок у школі тощо.

Семантичний аналіз дискурсу, зокрема, пов'язаний із тим, як наголошують на тій чи тій інформації, значенні, або як інформація розташовується в тексті. Відповідний аналіз проводиться на двох рівнях: міжпропозитивному та внутрішньо-пропозитивному. На міжпропозитивному рівні досліджуються семантичні відношення, що виникають між пропозиціями в процесі розгортання дискурсу; на внутрішньо-пропозитивному – семантико-рольові відношення всередині пропозицій або (в динамічному аспекті) послідовність семантико-рольових конфігурацій.

Головною одиницею семантичного дослідження дискурсу є пропозиція, яка розуміється науковцями, зокрема Ю. Степановим, як інваріантний зміст кількох логічно еквівалентних речень або як предикація [17, с. 355]. У лінгвістичному сенсі поняття «пропозиція» зручне для дослідження плану повідомлення висловлення і характеризує семантичну структуру, що відбиває когнітивний зміст висловлення і може з'єднуватися з будь-якою пропозиційною установкою. Семантичні відмінності між пропозиціями є основою семантичних способів побудови дискурсу. До семантичних відношень входить не менше двох пропозицій, і метою семантичного дискурсивного аналізу є визначення не тільки певного типу відношень між пропозиціями, але й окреслення дискурсивної значущості кожного з елементів відношення. Такий опис дає можливість створити системно орієнтовану класифікацію семантичних та лексико-синтаксичних прийомів, тактик, стратегій, що лежать в основі динамічного опису дискурсу.

Класифікацію міжпропозитивних семантичних відношень здійснив П. Зернецький [7, с. 67–88]. Семантичні міжпропозиційні відношення можуть бути складнішими від базових типів і дуже часто є їх комбінаціями. Таким чином, запропоновані типи міжпропозиційних відношень можна вважати елементарними.

Виділяють вісім семантичних міжпропозиційних відношень: 1) семантичні міжпропозиційні відношення тотожності; 2) семантичні міжпропозиційні відношення еквівалентності; 3) семантичні міжпропозиційні відношення порівняння; 4) семантичні міжпропозиційні відношення контрасту; 5) семантичні міжпропозиційні відношення «ціле – частина»; 6) просторові міжпропозиційні відношення; 7) часові (темпоральні) міжпропозиційні відношення; 8) семантичні міжпропозиційні відношення імплікації.

Семантичні міжпропозиційні відношення тотожності характеризуються повним повторенням усіх елементів попереднього мовленнєвого

акту в кожному наступному. Таке повторення може бути імпліцитним та експліцитним. Мовленнєві акти, пов'язані з семантичними міжпропозиційними відношеннями тотожності, можуть бути розміщені в дискурсі як контактні, так і дистантні.

Семантичні міжпропозиційні відношення еквівалентності ґрунтуються на збереженні загального обсягу інформації про навколишній світ. Для цих відношень характерне неодноразове згадування в дискурсі однієї і тієї ж події, факту, необхідне з погляду адресанта. Виокремлюють три підтипи цієї еквівалентності.

1. Екстенціональна еквівалентність, що вживається в разі заміни за допомогою займенників або слів-заступників. У цьому випадку відношення еквівалентності характеризують як засоби емпізи. Такі відношення можливі також у разі перефразування попереднього мовленнєвого акту в наступний за допомогою синонімів.

2. Іntenціональна еквівалентність, що включає випадки варіювання предиката пропозитивної установки наступного мовленнєвого акту стосовно відповідного компонента попереднього мовленнєвого акту.

3. Екстенціонально-інтенціональна еквівалентність, що включає також дискурсивні маркери на позначення комунікативно-прагматичного компонента наступного речення.

Семантичні міжпропозиційні відношення порівняння призначені для реалізації автором наміру відобразити подібність між об'єктами опису. Відношення порівняння в дискурсі можуть вступати у взаємодію з іншими типами семантичних міжпропозиційних відношень. Іноді вони використовуються разом з відношеннями контрасту, оскільки об'єкти порівняння мають як спільні риси, так і розбіжності.

Семантичні міжпропозиційні відношення контрасту побудовані на протиставленні зазвичай двох об'єктів, що мають семантичний статус пропозиції. Такі пропозиції можуть бути об'єднані в одну складну пропозицію, яка має спільну для них базу протиставлення.

Контрастні міжпропозиційні семантичні відношення мають кілька підтипів:

1) рівноелементний контраст, коли референти пропозицій мають однаковий кількісний та якісний статус;

2) контраст виключення, коли протиставляються пропозиції з референтами різного кількісного статусу, результатом якого є виключення певної частини визначеної множини;

3) контраст уточнення, коли один з елементів репрезентований у негативній формі, що

містить заперечувальне слово або словосполучення, а інший елемент є коригуючим, але не антонімічним.

Семантичні міжпропозиційні відношення «ціле – частина» характеризують як найбільш поширені й важливі в плані організації тексту і тлумачать як центральний тип семантичних міжпропозиційних відношень у дискурсі. Це пояснюється тим, що, згідно з традиційними логічними дефініціями, існують два головні способи мислення: індуктивний та дедуктивний. Отже, можна виокремити індуктивний та дедуктивний шляхи викладення змісту в дискурсі, які становлять відношення «ціле – частина» та «частина – ціле». Семантичні міжпропозиційні відношення «ціле – частина» можуть бути представлені комбінаціями з іншими типами семантичних міжпропозиційних відношень і розділені на два підтипи: семантичні відношення ілюстрування та семантичні відношення переліку. Семантичні відношення ілюстрування можуть бути названі відношеннями «теза – приклад». Тому можна стверджувати, що в основі семантичного способу наведення прикладу або ілюстрації лежать семантичні відношення «ціле – частина».

Просторові міжпропозиційні семантичні відношення характеризуються організацією змісту дискурсу за допомогою зображення місцезнаходження явищ у просторі. Такий семантичний спосіб розгортання змісту дискурсу можна визначити як просторову контекстуалізацію. У дискурсі такого типу пропозиції пов'язані за допомогою когнітивної змінної «простір».

Часові (темпоральні) відношення зв'язують пропозиції в тексті за допомогою когнітивної змінної «час». Такі відношення враховують послідовність опису подій у часі. Якщо перелік подій у тексті організований згідно з послідовністю їх у часі, то він називається хронологічною часовою послідовністю, а семантичні відношення між пропозиціями в тексті можуть бути визначені як хронологічні часові (темпоральні) відношення. Якщо перелік подій у тексті не відповідає реальному порядку їхньої послідовності в часі, то він може бути названий ахронологічним, а відношення між пропозиціями – ахронологічними часовими відношеннями.

Семантичні відношення імплікації розуміють як такі, що пов'язують пропозиції з авторською оцінкою. Взаємодія певних явищ навколишнього світу, їхня успішність або неуспішність визначається адресантом. Успішними, або актуалізованими, є відношення, один з елементів яких реально впливає на інший. Це відношення

каузативності: «причина – результат», «засіб – результат», «підстава – висновок».

Досі не вивченим аспектом функціонування мовленнєвих жанрів, а також публічного дискурсу в цілому є питання їхньої семантико-рольової організації. Семантико-рольовий рівень організації змісту дискурсу (зокрема публічного) вважаємо описом його семантичної структури як на елементарному (внутрішньопроезитивному), так і на структурно-комбінаторному рівнях (семантико-рольові прогресії відповідних конфігурацій на рівні послідовності пропозицій) [7; 10–12]. У цілому такий підхід є структурно-функціональним, оскільки він дає змогу визначити характерні риси структури пропозицій на елементарному рівні (одиниць, менших за пропозицію, себто семантичних ролей та їхніх конфігурацій) та дослідити особливості їх функціонування на рівні відношень між елементами структури (прогресії семантико-рольових конфігурацій у процесі розгортання дискурсу).

Вивчення семантико-рольових конфігурацій, визначення пріоритетних типів їхніх послідовностей дає змогу створювати моделі відповідних текстових світів та референтних ситуацій (зокрема модель текстового світу жанру записів у соціальних мережах). Семантико-рольова модель опису змісту дискурсу об'єктивно віддзеркалює його актантні та станові характеристики.

Системне уявлення про семантичні ролі було окреслене у 60–70-ті роки ХХ ст. і пов'язане зі створенням граматики відмінків Ч. Філмора та теорією діатез О. Холодовича [18; 19]. Семантичні ролі досліджувалися також у працях Дж. Андерсена, Ю. Апресяна, В. Богданова, В. Дем'янкова, О. Падучевої, Г. Почепцова [20; 1; 4; 6; 14–16]. Р. де Богранд розробив когнітивну модель текстового світу, метою якої був опис ядра змісту окремого тексту [21]. У цій моделі було визначено універсальні для різних мов предикати та семантичні ролі як семіологічні конфігурації типів речень. П. Зернецький запропонував типологію понять та відношень між ними, в результаті вживання якої виникає уявлення лише про частину значень тексту, а з цієї частини носій мови може здобути залишковий зміст [7, с. 54]. Ключовою ідеєю для названих вище досліджень є те, що основа речень, які співвідносяться в семантичному плані та репрезентують різні ракурси однієї ситуації, – це інваріантна семантична конфігурація. На думку М. Кочергана, одиниці глибинної структури (агенса, об'єкта, дія, інструмента, локатива тощо) та відмінкова граMATика в цілому можуть бути ідеально придатною моделлю для контрастивного аналізу [9, с. 104].

Деякі семантичні ролі окреслені доволі чітко (наприклад, агенс, номінатив, патієнс, бенефактив, фактитив, інструмент, локатив), хоча в цілому їх перелік досі залишається неповним. Докладна характеристика семантичних ролей у вітчизняному мовознавстві належить Г. Почепцову [15; 16].

Агенс – це семантична роль ініціатора ситуації, яку він контролює; він є безпосереднім виконавцем дій. У реченні агенс виконує функцію підмета або додатка. Номінатив є носієм процесуальної ознаки, дії, але вона є довільною. Відмінність між агентивним та номінативним підметом полягає в тому, що агентивний підмет сполучається тільки з присудком, що виражений дієсловом зі значенням дії. Якщо підмет сполучається з дієсловами не-дії, то він виконує семантичну роль «номінатив» (наприклад, суб'єкта чуттєвого сприйняття, місця, стимулу). Роль «інструмент» передбачає усвідомлену, навмисну дію. Інструмент може виконувати функцію підмета.

На позначення сили або середовища, що чинить спротив або проти якої здійснюють певні дії, використовують роль «контрагент». О. Падучева визначає контрагент як агенс у комунікативній периферії [14].

Експерієнцер – одержувач інформації при дієсловах сприйняття або носій мимовільного почуття; стимул – джерело інформації при дієсловах сприйняття або джерело неусвідомленого переживання.

Патієнс – це учасник ситуації, яку він не контролює і не створює. Патієнс не може бути причиною, джерелом дії, це типова роль пасивного учасника ситуації. У реченні патієнс найчастіше виконує функцію додатка.

Фактитив – семантична роль, що визначає результат дії.

Локатив визначає просторові значення, існують різні підвиди локативів: зі значенням місцезнаходження, зазначенням вихідного пункту, транзитного пункту, кінцевого пункту, часової контекстуалізації тощо.

На позначення учасника ситуації, який має від її здійснення користь чи шкоду, виокремлюють семантичну роль «бенефактив (реципієнт, мелефактив)». При дієсловах мовлення використовується семантична роль «адресат», яку можна вважати підтипом ролі «бенефактив».

Результати практичних досліджень публічного дискурсу свідчать, що особливе місце в ньому посідають речення зі структурною схемою N be N. Такі речення належать до категорії «Сутність» [17, с. 150–151], їхній предикат можна

описати словами «те саме, що», «дорівнює». Досі не існує єдиного погляду щодо визначення семантико-рольових конфігурацій таких речень. Ч. Філмор, зокрема, пропонував вживати для таких семантичних ролей назву «есив» або «транслатив» [18, с. 488]. У цій статті для опису відповідних семантико-рольових конфігурацій застосовуємо назву «транслатив».

Семантичні ролі речень можуть також класифікуватись за принципом поділу ситуацій на статичні (явища, факти) та динамічні (процеси) [21]. У статичній ситуації використовують такі ролі: частина, ознака, ознака ознаки, кількість, буття, стан, міра, ціле, простір тощо.

Типовою ознакою записів у соціальних мережах є їхня неускладненість. Зазвичай це невеликі за обсягом повідомлення, що містять інформацію про певну подію, факт або ставлення автора до цих подій чи фактів. Саме у зв'язку з простотою структури та змісту цих повідомлень виникає питання щодо ступеня їхньої самостійності. Чи є підстави визначати кожен запис окремим текстом (мовленнєвою подією)? Чи це частина одиниці вищого рівня (надфразова єдність чи МХ)? Аналіз записів Д. Кемерона в соціальних мережах Facebook та Twitter дає підстави вважати їх окремими мовленнєвими подіями (текстами). У мережі Facebook окремий запис («пост») може бути: 1) власне «текстом» – дописом, що зроблений самостійно чи «адміністратором»; 2) «медіумом» – посередником, що «веде» читача за посиланням («лінком») до відповідного інтерв'ю, статті, повідомлення тощо.

Наведемо приклад типового запису-посередника в мережі Facebook:

1) *The dangers of Labour, who want to bankrupt Britain, doing a deal with the SNP who want to break up Britain* (07.03.2015, о 21:02).

Цей запис на Facebook-сторінці Д. Кемерона створений у період передвиборчої кампанії 2015 року та виконує функцію посилання на відео з доказами щодо зв'язків лейбористської партії з шотландською націоналістичною партією (SNP).

2) *Help to Buy is helping families achieve their dream of owning their own home. My video from Cannock Chase* (05.03.2015, о 23:13).

Такий запис пропонує читачам подивитися відео, яке містить інформацію щодо урядових соціальних програм.

У прикладах (1) та (2) наведено записи, створені в період передвиборчої кампанії 2015 року та підпорядковані спільній макротемі «вибори», хоча й відрізняються за змістом.

Прикладом власне «тексту» (МП) може бути такий:

3) *Samantha and I voting Conservative this morning, so that everyone can have security whatever stage of life they are at* (07.09.2015, о 12:33).

Запис у прикладі (3) за обсягом не перевищує записи в прикладах (1) та (2), проте є не посиленням, а самостійним повідомленням про подію (Девід та Саманта Кемерони проголосували на виборах 7 травня 2015 року). Разом з тим спостерігається тематичний зв'язок між «власне» текстом у прикладі (3) та текстами-«посиланнями» в прикладах (1) та (2): всі наведені вище записи пов'язані макротемою «вибори».

У записах (як у «посередниках», так і «власне» текстах) реалізується категорія завершеності. Зокрема, кожен з наведених прикладів є повідомленням про подію, інформуванням, підтвердженням думки. Це все, що мав на увазі автор, створюючи такий запис (свого роду діхі мовця).

Записи в соціальній мережі Twitter є меншими за обсягом від записів у Facebook: це переважно прості короткі речення або навіть незавершені речення. Наприклад:

4) *Emails reveal Blair's fight to save Gaddafi: Former PM urged Hillary...* (01.11.2015, о 6:29);

5) *Italy holds closing ceremony for Expo Milano 2015* (01.11.2015, о 1:26).

Очевидна простота структури та часом незавершеність речень у Twitter зумовлена об'єктивними чинниками: один «твіт» не може перевищувати 140 знаків. «Твіти» Д. Кемерона переважно є текстами-«посиланнями», за якими можна перейти до відповідної статті, відеоматеріалу, інтерв'ю тощо. Це «мікротекст», у якому міститься ключова думка автора, але разом з тим категорія завершеності реалізована не повністю.

Таким чином, існують відмінності у функціональному призначенні записів у соціальних мережах Facebook та Twitter: якщо «пости» у Facebook можуть бути як власне текстами, так і «посередниками», перехідною ланкою до інших текстів, то «твіти» переважно виконують функцію посилання, себто забезпечують глобальну когеренцію дискурсу (логіко-семантичну єдність, смислові, комунікативні та структурні зв'язки між різними повідомленнями, що функціонують у публічному дискурсі).

Аналіз структурно-прагматичної організації жанру записів Д. Кемерона в соціальних мережах Facebook та Twitter дає змогу вважати їх МП. Окремий запис у мережі Facebook є МП, що містить здебільшого один МХ, інколи може дорівнювати МА. Таким чином, це єдиний

тематичний блок, який організовується навколо ключової пропозиції.

Наприклад:

6) *It's welcome the economy is 12.3 % bigger than at the start of the last parliament. We must stick with our plan to deliver economic security* (27.10.2015, о 14:55).

Наведений вище запис у Facebook є МП, що містить один МХ та може бути визначеним як єдиний тематичний блок, що має ключову пропозицію (*We have a plan to deliver economic security*).

Записи у Twitter є в основному МА. Здебільшого такі МА є констативами. Наприклад:

7) *New campaign to tackle air pollution* (01.11.2015, о 15:01).

Чітка структурно-прагматична організація записів у соціальних мережах є адресатоцентричною за своїм призначенням, адже аудиторія має одразу зрозуміти основну думку автора (про що той чи інший запис).

Семантичний аналіз записів Д. Кемерона в мережах Facebook та Twitter проведено на міжпропозитивному та внутрішньопрпозитивному рівнях. Обидва рівні аналізу є динамічними, оскільки міжпропозитивний передбачає визначення відношень, що виникають між пропозиціями в процесі розгортання дискурсу, а внутрішньопрпозитивний дає змогу визначити семантико-рольові конфігурації всередині пропозицій та їх послідовність у дискурсі.

Шляхом міжпропозитивного аналізу з'ясовано, що для записів у мережі Facebook найбільш часто використовуваними є відношення імплікації (31 % від загальної кількості досліджених). Наприклад:

8) *Proud to support the Royal British Legion Poppy Appeal launch today.*

We owe our Armed Services a huge debt of gratitude and must always remember their extraordinary service and sacrifice (22.10.2015, о 17:20).

У прикладі (8) спостерігаємо відношення імплікації між першим та другим реченнями. Пропозиція в другому реченні пов'язана з пропозицією в першому, яке містить авторську оцінку. Автор пояснює та уточнює оцінку, що міститься в першому реченні (***Proud to support***).

Знаходимо також використання просторових (26 %), частина – ціле (25 %), часових (18 %) та перехрещення наведених вище типів відношень. Наприклад:

9) *Delighted to see the focus on British values at Denbigh High School in Luton, where I launched our counter-extremism strategy with Theresa May.*

We need a national coalition to defeat extremists (19.10.2015, о 20:06);

10) *Rising hate crime is unacceptable – we must do more to fight it which is why we will make sure police record anti-Muslim attacks* (13.10.2015, о 13:47);

11) *A 7-day NHS is vital for working people, and it's something we're determined to deliver. My video message from Bury* (04.10.2015);

12) *Today's employment rate is the highest since records began. Our long term plan is delivering security and opportunity for working people* (14.10.2015, о 11:47).

У прикладі (9) спостерігаємо використання просторових відношень з чіткою просторовою референцією (*at Denbigh High School in Luton*) та відношень імплікації, коли пояснюється пропозиція першого речення з оцінним значенням (*Delighted to see*).

У прикладі (10) використовуються відношення імплікації, а саме такий їх підвид, як «підстава – висновок».

У прикладі (11) наявне перехрещення міжпропозитивних відношень імплікації (елементи пояснення), просторових (*from Bury*) та відношень «частина – ціле». Відношення «частина – ціле» в цьому прикладі реалізовані між пропозицією *My video message from Bury*, яка водночас є посиланням на відеосюжет, розміщений нижче. Таким чином, спостерігаємо поєднання «власне» тексту та тексту-«посередника».

У прикладі (12) використовуються часові відношення (*today's*), що перехрещуються з відношеннями імплікації (відношення каузативності з елементами пояснення причини).

У мережі Twitter міжпропозитивні відношення здебільшого реалізуються для забезпечення глобальної когерентності дискурсу, адже «твіт» переважно містить одну пропозицію. Наприклад:

13) *British PM against "Norwegian model" after leaving EU* (01.11.2015, о 6:29).

Такі «мікротексти» з однією пропозицією пов'язані логіко-семантичними зв'язками з відповідними повідомленнями, до яких можна перейти за «посиланням». На рівні глобальної когерентності дискурсу такі відношення можна вважати семантичними міжпропозитивними відношеннями «частина – ціле», де пропозиція «твіта» є частиною, а відповідний текст за «посиланням» – цілим.

Аналіз семантико-рольової організації записів Д. Кемерона у соціальних мережах Facebook та Twitter дає змогу визначити їхні типові семантико-рольові конфігурації. Зокрема, з'ясовано, що в записях Д. Кемерона реалізуються семантико-рольові конфігурації з транслативами, патіенсами, локативами. Наприклад:

14) *We're the party of the first chance, the first job, first pay cheque, the first home – the party of every young person who wants to get on.*

Наведене вище речення має таку семантико-рольову конфігурацію: {*to be* транслатив транслатив патієнс}. Використання таких семантико-рольових структур свідчить про тенденцію до пояснення сутності, характеристизації об'єкта та є в цілому притаманним дискурсові Д. Кемерона.

Спостерігається також використання семантико-рольових конфігурацій з агенсом, патієнсом, бенефактивом, результатом. Наприклад:

15) *Find out how we'll build a Britain where everyone who works hard can have a home of their own.*

Це речення має таку семантико-рольову конфігурацію: {*build* агенс результат} {*work* агенс} {*have* агенс результат}. Такі семантико-рольові конфігурації характеризують активних учасників ситуації та відображають динамічну референтну ситуацію.

Також використовуються неускладнені семантико-рольові конфігурації, що містять одну семантичну роль. Наприклад:

I'd like to thank the #BBCQT audience for giving me a chance to make my case. Let's stay on the path to recovery, not go back to square one.

У наведеному прикладі використано такі семантико-рольові конфігурації: {*thank* бенефактив} {*give* патієнс} {*make* інструмент} {*stay* локатив} {*go* локатив}. За допомогою таких конфігурацій окреслено текстову модель, що визначає наслідки, об'єкт, засоби та місце дії. У такій моделі відображено референтну адресатоцентричну ситуацію: метою використання пропозицій з такими семантико-рольовими структурами є встановлення зворотного зв'язку з аудиторією.

Таким чином, результати проведеного дослідження свідчать про те, що записи публічних мовних особистостей у соціальних мережах Facebook та Twitter є окремими мовленнєвими подіями. У мережі Facebook окремий запис може бути власне «текстом» (мовленнєвою подією) або «медіумом» – посередником. Існують відмінності у функціональному призначенні записів у соціальних мережах Facebook та Twitter: якщо «пости» у Facebook можуть бути як власне текстами, так і «посередниками», перехідною ланкою до інших текстів, то «твіти» переважно виконують функцію посилання, забезпечуючи при цьому глобальну когерентність публічного дискурсу. Для записів у мережі Twitter характерне домінування не власне текстових, а глобальних цілей.

За структурно-прагматичною організацією записи публічних мовних особистостей у соціальних мережах Facebook та Twitter є мовленнєвими подіями. Окремий запис у мережі Facebook є мовленнєвою подією, що містить здебільшого один мовленнєвий хід, інколи може дорівнювати мовленнєвому акту. Це єдиний тематичний блок, який організовується навколо ключової пропозиції. Записи у Twitter є зазвичай одним мовленнєвим актом, у більшості випадків констативом. Чітка структурно-прагматична організація записів у соціальних мережах є адресатоцентричною за своїм призначенням.

Характерною ознакою записів публічних мовних особистостей у соціальних мережах є те, що дискурсивна макрозв'язність об'єднує не лише окремі записи у Facebook та Twitter (наприклад, за темою), але й відповідні офіційні сайти, статті, інтерв'ю тощо. Отже, макрозв'язність реалізується на рівні дискурсу. Таким чином, дослідник може визначити ключові пропозиції («теми» мовця) на рівні цілого дискурсу (в цьому випадку публічного).

У результаті проведеного динамічного міжпропозитивного та внутрішньопрпозитивного аналізу з'ясовано, що для записів у мережі Facebook найбільш часто використовуваними є відношення імплікації, просторові, частина – ціле, часові та їх перехрещення. Також спостерігаються відношення «частина – ціле», які водночас виконують функцію посилання на інші тексти, відеосюжети тощо, а отже, поєднують «власне» текст та текст-«посередник». Домінування семантичних міжпропозитивних відношень імплікації, відношень «частина – ціле» свідчить про тенденцію до пояснення.

У мережі Twitter міжпропозитивні відношення здебільшого реалізуються для забезпечення глобальної когеренції дискурсу. На рівні глобальної когеренції дискурсу такі відношення є семантичними міжпропозитивними відношеннями «частина – ціле», де пропозиція «твіта» є частиною, а відповідний текст за «посиланням» – цілим.

За допомогою семантико-рольового аналізу з'ясовано, що в записах Д. Кемерона реалізуються семантико-рольові конфігурації з транслативами, пацієнтами, локативами. Спостерігається також використання семантико-рольових конфігурацій з агенсом, пацієнтом, бенефактивом, результатом. Такі семантико-рольові конфігурації характеризують активних учасників ситуації та відображають динамічну референтну ситуацію. Також використовуються неускладнені семантико-рольові конфігурації, що містять одну семантичну роль. За допомогою таких конфігурацій окреслено текстову модель, що визначає наслідки, об'єкт, засоби та місце дії. У такій моделі відображено референтну адресатоцентричну ситуацію: метою використання пропозицій з такими семантико-рольовими структурами є встановлення зворотного зв'язку з аудиторією.

Проведене порівняльне дослідження функціонування записів у соціальних мережах Facebook та Twitter дає підстави говорити про наявність окремих жанрів: жанру записів у мережі Facebook та жанру записів у мережі Twitter.

Подальше дослідження записів у соціальних мережах Facebook та Twitter дасть змогу отримати нові лінгвістичні дані щодо процесів реального функціонування дискурсивних інтернет-жанрів.

Список літератури

1. Апресян Ю. Д. Типы соответствия семантических и синтаксических актантов [Электронный ресурс] / Ю. Д. Апресян // Проблемы типологии и общей лингвистики. – СПб., 2006. – С. 15–27. – Режим доступа: <http://www.philology.ru/linguistics2/apresyan-06.htm>. – Загл. с экрана.
2. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров / М. М. Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – С. 237–280. – (Из истории советской эстетики и теории искусства).
3. Бацевич Ф. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи / Флорія Бацевич. – Львів: ПАІС, 2005. – 264 с.
4. Богданов В. В. О конструктивной единице смысла предложения / В. В. Богданов // Предложение и текст в семантическом аспекте. – Калинин: КГУ, 1978. – С. 6–18.
5. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
6. Демьянков В. З. Семантические роли и образы языка / В. З. Демьянков // Язык о языке. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 193–270.
7. Зернецкий П. В. Речевое общение на английском языке (Коммуникативно-функциональный анализ дискурса) / П. В. Зернецкий. – К.: Лыбидь, 1992. – 144 с.
8. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов. – М.: Наука, 1987. – 263 с.
9. Кочерган М. П. Основи з'ясування мовознавства: підручник / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 2006. – 424 с. – (Альма-матер).
10. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. / С. І. Куранова. – К.: Академія, 2012. – 208 с. – (Альма-матер).
11. Куранова С. І. Дискурсивно-прагматичні особливості інтерв'ю публічної мовної особистості (на матеріалі англійської та української мов) / Світлана Куранова // Мандрівець. – 2012. – № 6. – С. 50–54.
12. Куранова С. І. Прагмалінгвістичні особливості мовної особистості у діалогічному дискурсі (на матеріалі англійської та української мов) / С. І. Куранова // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія «Філологічні науки». – Ніжин, 2013. – Кн. 3. – С. 117–120.
13. Макаров М. Л. Основи теорії дискурса / М. Л. Макаров. – М.: Гнозис, 2003. – 280 с.
14. Падучева Е. В. О семантическом инварианте лексической деривации [Электронный ресурс] / Е. В. Падучева. – М.: ВИНТИ. – Режим доступа: <http://www.dialog-21.ru/Archive/Directions/Invariant.htm>. – Загл. с экрана.

15. Почепцов Г. Г. Конструктивный анализ структуры предложения / Г. Г. Почепцов. – К. : Вища школа, 1971. – 191 с.
16. Почепцов Г. Г. Семантичні ролі : (Деякі аспекти контрастивного дослідження) / Г. Г. Почепцов // Нариси з контрастивної лінгвістики. – К. : Вища школа, 1979. – С. 42–48.
17. Степанов Ю. С. Имена, предикаты, предложения : Семиологическая грамматика / Ю. С. Степанов. – М. : Наука, 1981. – 360 с.
18. Филлмор Ч. Дело о падеже / Ч. Филлмор ; пер. с англ. Е. Н. Савчиной // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1981. – Вып. 10 : Лингвистическая семантика / пер. с англ. ; под. ред. В. А. Звегинцева. – С. 369–485.
19. Холодович А. А. Проблемы грамматической теории / А. А. Холодович. – Л. : Наука, 1979. – 303 с.
20. Anderson J. On case grammar : Prolegomena to a theory of grammatical relations / J. Anderson. – London ; Atlantic Highlands ; (NY) : Humanities Press, 1977. – 313 p.
21. Beaugrande R. de. Text, discourse, and process : Toward a multidisciplinary science of text / R. de Beaugrande. – London : Longman, 1980. – 351 p.
22. Dijk T. A. van. The study of discourse / T. A. van Dijk // Discourse as structure and process / T. A. van Dijk. – London : SAGE Publications, 1997. – Vol. 1. – P. 1–34.
23. Halliday M. A. K. Cohesion in English / M. A. K. Halliday, Ruqaiya Hasan. – London : Longman, 1976. – 374 p.

S. Kuranova

PUBLIC LANGUAGE PERSONALITY IN SOCIAL NETWORKS: FUNCTIONAL GENRE ASPECT

Multifaceted research of speech communication as complex object asks for the necessity in using discourse analysis as a contemporary linguistic method. Discourse analysis develops today within the measures of psycho-, socio-, political linguistics, etc. It is also used in the bordering social and humanitarian sciences such as philosophy, history, psychology, literary criticism which in general supports the tendency of integration in the modern research paradigm. The questions of discourse structures and its socio-cultural and ethnolinguistic types, genre characteristics of universal and ethnospecific aspects, and semantic models of the content description remain quite acute. There exist different approaches as to correlation and differentiation of such concepts as “discourse”, “genre”, “register”, as well as to singling out of the corresponding structural elements such as speech acts, speech move, speech event, etc. in the course of discourse analysis. Public discourse is one of the most structuralized in formal, grammatical, content, and sense aspects, and the problem of speech personality functioning in it is one of quite productive realms of discourse linguistics. Within such an approach, the number of genres speaker uses is scrutinized, as well as their structural and semantic characteristics are analyzed.

Speech personality is a multi-level functional system which embraces three levels of speech activity (language competence), conversational activity (communicative competence), and the knowledge of the world (thesaurus). This is the unity of abilities of creation and comprehension of speech products (texts) which differ in degrees and complexity of reflection of surrounding and certain purposefulness as well.

The article is dedicated to the general problem of functional genre organization of the notes of public figures in Facebook and Twitter social networks. Methods and approaches of the public discourse analysis are defined and developed. In particular, the notes of the Prime Minister of the Great Britain David Cameron whose pages are renewed on an on-going basis, elucidating different aspects of his political activities, are analyzed.

Keywords: language personality, discourse, discourse analysis, linguistic genre, speech event, speech move, speech act, proposition, semantic roles.

Матеріал надійшов 23.11.2015